

Міністерство освіти і науки України
Український католицький університет
Факультет суспільних наук

Кафедра соціології

Дипломна робота на тему:
Роль сім'ї у формуванні уявлень молоді про вибір шлюбного партнера

Виконала студентка 4 курсу
бакалаврату за спеціальністю
«Соціологія», групи ССО-19Б
Костів Ольга Тарасівна

Науковий керівник:
Доцент кафедри соціології УКУ,
кандидат соціологічних наук
Кондратик Л.М.

Львів 2023

ЗМІСТ

Вступ	1
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА ДОСЛІДЖЕННЯ	7
1.1 Теоретичні підходи у вивченні сім'ї	7
1.2. Сучасні тенденції в фамілістиці	14
1.3 Сім'я в контексті побудови життєвих стратегій	18
Висновок до першого розділу.....	22
РОЗДІЛ 2: ЕМПІРИЧНА ЧАСТИНА ДОСЛІДЖЕННЯ	24
2.1 Методологічна частина	24
2.1.1 Основні гіпотези дослідження.....	27
2.1.2 Обґрунтування інструментарію.....	28
2.2. Емпірична частина	30
2.2.1. Вплив життєвого досвіду індивіда.....	31
2.2.2. Вплив батьківської сім'ї.....	33
2.2.3. Вплив фактору розлученості у батьківській сім'ї	36
Висновок до другого розділу	39
Висновок до дипломної роботи.....	42
Список використаних джерел.....	45
Список використаної літератури.....	46
ДОДАТКИ.....	48

Вступ

У потоці постійних сучасних змін, змінюється як суспільство в цілому, так і його складові поокремо. Таким чином, трансформацій зазнає і сім'я. Зміни стосуються не лише самих уявлень про створення сім'ї, але й того, як суспільство та первинні соціальні групи впливають на думку індивіда. У сучасному світі суспільний тиск на людину у питаннях сім'ї пом'якшився. Умовні межі загальноприйнятих норм стрімко розширюються, відповідно, існує все менше обмежень.

Сім'я, з одного боку, є соціальним інститутом, що виконує певні функції у суспільстві, а з іншого, виступає як мала соціальна група, що цікава особливостями внутрішньогрупової комунікації. Сучасні зміни вносять свої корективи до функціонування сім'ї як на макро-, так і на мікрорівнях.

Актуальність теми даної роботи полягає у тому, що сім'я впливає на формування особистості, звичок, норм і цінностей індивіда. Діти набувають знання про шлюб та сімейні установки від батьків. Вони спостерігають за батьками, навчаються взаємодіяти та будувати стосунки. Сімейні цінності, закладені у дитинстві, впливають на побудову родинного життя. Зміни в уявленнях про шлюб та сім'ю впливають на розмір сімей та вибір партнера. Досвід, отриманий у сім'ї, має великий вплив на формування особистості та прийняття рішень у майбутньому. У сучасному світі уявлення про роль чоловіка та жінки в сім'ї змінюються, а також цінності і критерії вибору партнера.

У потоці постійної трансформації, змінюються уявлення людей про шлюб та сім'ю, відкладання шлюбу частково призводить до зниження рівня

народжуваності у країні. Проте видозмін зазнають не лише уявлення про роль жінки та чоловіка у сім'ї, але й змінюються цінності, критерії вибору шлюбного партнера та розставлення їх пріоритетності. Ці зміни впливають на родинно-шлюбні стратегії людей.

Роль сім'ї у формуванні уявлень молоді про вибір шлюбного партнера є актуальною темою для дослідження. Перш за все, зміни в сімейних структурах, такі як зростання розлучень, зміна ролі гендерів та розширення самого поняття сім'ї, впливають на сприйняття шлюбу та вибір партнера серед індивідів. Крім того, зростання свободи вибору у сучасному суспільстві дає молоді більше можливостей самостійно визначати свої цінності, ідеали та вимоги до потенційного партнера. Дослідження ролі сім'ї у цьому контексті допомагає з'ясувати, як впливають сімейні цінності, стереотипи та приклади в батьківській сім'ї на формування уявлень про вибір партнера. Крім того, вибір шлюбного партнера має значний вплив на добробут, здоров'я та щастя індивіда. Вивчення цих аспектів допомагає краще розуміти сучасні сімейні динаміки та сприяє розвитку підходів, спрямованих на підтримку молоді в процесі вибору партнера для створення задоволених і стійких сімейних відносин.

Проблематика сім'ї перебуває у полі уваги соціологів, однак недостатньо уваги приділяється тому, яку роль відіграє та яке місце займає батьківська сім'я у побудові життєвих стратегій сучасної української молоді, щодо стратегій вибору шлюбного партнера.

Наукова розробленість та теоретичні напрацювання проблеми. Поняття сім'ї знаходиться у центрі уваги багатьох вчених. У тому числі, теоретичні напрацювання щодо сім'ї та шлюбного вибору розглядають в межах наступних теоретичних витоків: теорія символічного інтеракціонізму Г. Міда та Е. Гоффмана, теорія соціального конфлікту, теорія соціального конструктивізму П. Бергера та Т. Луккмана, а також теорія структурного функціоналізму Т. Парсонса

та Р. Мертона, теорія соціальних ролей Т. Парсонса, теорія раціонального вибору напрацьована Дж.Коулманом, П.Блау, Г.Беккер і теорія дискусусу Ю. Габермаса, Е. Лаклау та ін.

Також теоретичні напрацювання, щодо питання шлюбного вибору досліджують на основі теоретичних витоків інструментальної теорії підбору подружжя, розробленої Р. Сентерсом. Ще одними із теоретичних інтерпретацій процесу шлюбного вибору є теорія обміну Дж.Хоманса.

Їх роботи дають змогу дослідити роль сім'ї у формуванні життєвих стратегій, сприяють аналізу взаємодії між сім'єю та іншими соціальними суб'єктами, розкривають вплив соціальних структур та процесів на формування ідентичності та уявлень про вибір шлюбного партнера.

Метою роботи є дослідити роль сім'ї при формуванні життєвих стратегій молоді щодо вибору шлюбного партнера.

Завдання:

1. Розглянути поняття сім'ї у контексті різних теоретичних підходів; проаналізувати сім'ю на макро та мікрорівнях;
2. Визначити особливості формування уявлень молоді про шлюбний вибір
3. Встановити зв'язок між процесом формування уявлень про шлюбний вибір та сімейним вихованням у батьківській сім'ї.
4. Проінтерпретувати отримані результати з проведеного авторського дослідження
5. Зробити висновки про вплив сім'ї на формування уявлень молоді про вибір шлюбного партнера.

Об'єкт дослідження:

- За критерієм носія проблеми: молодь у віці від 20 до 35 років з заходу України та Києва.
- За критерієм загальної проблеми: уявлення молоді про вибір шлюбного партнера

Предмет дослідження: вплив сім'ї на формування життєвих стратегій сучасної української молоді при виборі шлюбного партнера.

Гіпотези:

Гіпотеза 1. Життєвий досвід індивіда відіграє більш важливу роль у формування його набору цінностей, його уявлень про ідеального партнера та ідеальну сім'ю, аніж роль батьківської сім'ї.

Гіпотеза 2. Приклад батьківської сім'ї визначає цінності індивіда, що в подальшому впливає на формування уявлень молоді про вибір шлюбного партнера.

Гіпотеза 3. Молоді люди, які були свідками розлучення в батьківській сім'ї, мають більшу ймовірність розірвання власного шлюбу в молодому віці.

Теоретико-методологічні засади дослідження: в даному дослідженні доцільним буде використання методів якісного дослідження. За допомогою глибинних інтерв'ю можна буде дослідити, яку саме роль відіграє батьківська сім'я молодих людей у побудові їхніх подальших життєвих стратегій, щодо вибору шлюбного партнера.

Цей метод також дасть можливість визначити, чи є певні закономірності у тому, які саме цінності, особливості характеру та звички, молодь в подальшому проектує на критерії пошуку та виборі шлюбного партнера, а які воліє уникати.

Глибинні інтерв'ю допоможуть **дати відповідь на питання** чи має вплив модель батьківської сім'ї на проектування життєвих стратегій сучасної української молоді щодо вибору шлюбного партнера. Та питання того, чи обиратиме шлюбного партнера за схожими цінностями з бажанням уникнення моделей поведінки та якостей, які закріпилися в уяві респондента як негативні.

В гайді інтерв'ю будуть блоки про загальний устрій сім'ї, у якій виріс респондент, уявлення респондента про бажану модель власної сім'ї, уявлення про ідеального партнера.

Емпірична база: Якісне дослідження

Інструментарій: 10 напівструктурованих глибинних інтерв'ю.

Вибірка: 3 одружених респондентів віком від 21 до 25 років, 3 одружених респондентів віком від 25 до 35, 2 розлучених респондентів від 24 до 25 років, 2 розлучених респондентів від 25 до 35 років.

Структура роботи

Дипломна робота складається з: вступу, двох розділів, висновків, списку джерел у вигляді транскриптів та наукової літератури, який налічує 36 позицій, та 2 додатки. Обсяг основного тексту налічує 44 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Теоретичні підходи у вивченні сім'ї

Соціологи розглядають сім'ю як соціальний інститут та як малу соціальну групу. Саме визначення “соціальний інститут” позначається як “сталий механізм організації спільного життя людей, усталена форма закріплення і здійснення ними спеціалізованої діяльності. Соціальні інститути виникають у процесі суспільного поділу праці. Термін широко використовується для опису регулярних і довготривалих соціальних практик, які санкціонуються і підтримуються за допомогою соціальних норм і мають важливе значення в структурі суспільства” [2]. З точки зору аналізу на макрорівні, сім'я розглядається комплексно, визначаються її функції, зв'язок з іншими соціальними системами та інститутами тощо. Важливою є її соціальна роль та те, який вплив сім'я як соціальний інститут має у суспільстві.

Сім'я - це один з найвпливовіших інститутів соціалізації. Важливість даного інституту полягає і у тому, що вона забезпечує той необхідний процес, завдяки якому люди засвоюють цінності, норми, переконання та очікування своєї культури. Як соціальний інститут, сім'я впливає на людей, а також на громади та суспільство в цілому. Завдяки сім'ї, індивіди формують уявлення про соціальну поведінку загалом та очікування і ролі. Саме у сім'ї індивід вперше стикається з правилами, що постають як підґрунтя його сприйняття суспільства, тобто з впевненістю можна сказати, що цей соціальний інститут впливає на формування індивіда як особистості з власними переконаннями, з певними вкоріненими цінностями, що беруть свій початок саме з способу організації у сім'ї. Як і суспільство в цілому, сім'я як соціальний інститут не є стабільною. Вона змінюється разом із суспільством, і в міру змін сімейних структур змінюється і саме суспільство.

Перш за все варто розуміти, що поняття сім'ї уособлює не лише шлюбні відносини, що виникають між жінкою та чоловіком, але й містить у собі кровні родинні зв'язки між членами родини (між братами і сестрами, між батьками і дітьми, тощо) і також господарсько-економічні зв'язки, які постають на основі їх загального співпроживання та господарства. Не менш важливим аспектом є те, що сім'я не є тотожною з поняттям "шлюб". Шлюб уособлює союз між двома "чужими", нічим не пов'язаними людьми. А сама сім'я народжується з появою першої дитини, яка робить двох чужих людей родичами.

Інститут сім'ї є однією з основних одиниць суспільства і ті функції, які він виконує, роблять його вкрай необхідним інститутом у суспільстві. Одними з таких постає не лише саме відтворення нових членів сім'ї (і самого суспільства загалом), але також і подальша опіка, забезпечення емоційного та фізичного догляду як за людьми похилого віку так і за молодими. Будь-який соціальний інститут має закріплені за собою функції у суспільстві, які вирізняють його з-поміж інших та допомагають нести їх унікальну необхідність. Сім'я також виконує ряд необхідних для суспільства функцій, усі вони безумовно важливі, проте є кілька особливих функцій, які дозволяють чітко відокремити інститут сім'ї від інших. Один з провідних соціологічних теоретиків функціоналізму, Талкотт Парсонс, відзначав, що сім'я виконує чотири основні функції: репродуктивну, соціалізаційну, економічну та емоційну. Репродуктивна функція відповідає за народження дітей у сім'ї, екзистенційна за їхнє утримання, а функція соціалізації за виховання. Кожна з цих функцій є необхідним інструментом на початковому етапі життя індивіда [20].

Другорядними, але не менш важливими, постають ті функції, що характеризуються передачею певного статусу або власності, а також з організацією відпочинку, домогосподарства тощо. Поступово, у контексті історичних змін, можна спостерігати певного типу модифікацію тих чи інших функцій.

Існують різні визначення самого поняття сім'ї. До прикладу, Лінда Вейт у своїй праці трактує та розглядає сім'ю саме як соціальний інститут. За її словами, сім'я є ключовим фундаментальним компонентом у всіх суспільствах. Крім того, сім'я забезпечує соціальну мережу, яка складається з тих культурно прийнятих біологічних та подружніх стосунків, що є прийнятні саме як частина соціального інституту. Загалом сім'ї відповідають за виробництво, розподіл та споживання ресурсів, що дозволяють репродукцію та соціалізацію [1].

При вивченні сім'ї на макрорівні, вчені вивчають її крізь призму різних соціологічних підходів. Перш за все, сім'я як соціальний інститут розглядається з точки зору функціоналістського підходу. Функціоналісти зосереджують свою увагу на співдії суспільства та сім'ї і на рівні реалізації потреб суспільства, за допомогою даного інституту. В межах конфліктологічного підходу, також відбувається аналіз взаємодії між інститутом сім'ї та іншими соціальними інститутами. Проте у даному підході розглядається не лише зовнішній аспект інституту сім'ї, але і внутрішній. Зсередини розглядаються стосунки між членами сім'ї, де також можуть виникати конфлікти через різні чинники впливу. Тут йдеться про можливі виникнення суперечок при загальному способі організації життя всередині сім'ї: розподіл обов'язків між її членами, прийняття рішень, встановлення правил та норм тощо. Центральними питаннями для конфліктологічної парадигми виступає "боротьба" всередині сім'ї, а також аналіз взаємозв'язку між сім'єю як соціальним інститутом та іншими соціальними інститутами.

Розглядаючи роль інституту сім'ї у формуванні уявлень молодих людей про вибір шлюбного партнера, сім'я розглядається на мікрорівні як соціальний інститут, що формує певні дискурси, переконання та цінності серед молодих людей через різні механізми соціалізації.

Серед основних теоретичних парадигм у соціології, які досліджують взаємодію мовних практик та соціальної реальності є дискурсивний підхід. Він висуває тезу про те, що соціальна реальність формується за допомогою мовних практик: використання слів, понять, знаків, символів та інших мовних засобів. Дискурсивний підхід є популярним серед соціологів. У числі відомих соціологів, що зробили свій внесок у розвиток дискурсивного підходу в соціології є:

- Мішель Фуко. Він визначає дискурс як "сукупність висловлювань, що належать до однієї й тієї самої системи формацій. Саме таким чином, - пише він, - я можу говорити про кліматичний дискурс, дискурс економічний, дискурс природничої історії та дискурс психіатрії" [21]. Саме Фуко досліджував відносини між владою, знанням і мовою;
- Юрген Габермас. Він працював над розробленням теорії комунікативного діалогу. Говорячи про емансипативну роль дискурсу, то, в першу чергу, дискурс є засобом соціалізації, освіти та виховання. По-друге, дискурс як одна із комунікативних форм залучає людей до дискусій, в яких вони розуміють позицію інших і взаємно критикують, приймають або ж відкидають один одного. По-третє, дискурс сприяє участі суб'єктів у відтворенні своїх позицій. По-четверте, дискурс сприяє досягненню консенсусу [22].

А також Ернесто Лаклау, який працював над аналізом культурних дискурсів та їх впливу на формування ідентичності [23]; Ніклас Луман, який вивчав дискурсивні практики соціальних систем [24] та багато інших.

Дискурсивний підхід передбачає, що взаємодія між мовними практиками та соціальною реальністю відбувається у формі дискурсу. Часто дискурс також

описують як систему певних зв'язків і взаємодій між мовними практиками та соціальними явищами. Він включає не лише мовні практики, але й також соціальний контекст, в якому вони відбуваються, тобто культурні, історичні, політичні та інші чинники. Саме у дискурсивному підході сім'ю, сімейні взаємовідносини та ролі, можна розглядати як соціокультурний конструкт. Конструкт, що формується внаслідок взаємодії між просуванням різних дискурсів культурного характеру. Отже, сім'ю можна описувати як одну із складових частин культурного дискурсу, що впливає на формування та розуміння родинних взаємин, традицій та ідентичності.

Оскільки дискурсивний підхід зосереджується на тому, як соціальні процеси, включаючи формування ідентичності, конструюються і виражаються в мові та дискурсі, він допомагає дослідити роль сім'ї у формуванні уявлень молодих людей про вибір шлюбного партнера. У подальшому дослідженні такий підхід допоможе виявити та зрозуміти, які уявлення молоді про сімейне життя, шлюб, пошук ідеального партнера тощо формуються в соціальному контексті, які культурні чинники впливають на їхні вибори та як вони пов'язані з малою соціальною групою та соціальним інститутом під назвою сім'я.

Розглядаючи сім'ю на мікрорівні, соціологи намагаються детальніше вивчити внутрішні процеси самого функціонування сім'ї. Основний акцент робиться на дослідженнях особливостей зв'язків всередині даної соціальної групи. Себто, до уваги береться регуляція поведінки індивідів у сім'ї, усі прийняті всередині санкції та певні рамки (контроль). У даному контексті важливими характеристиками соціальної групи постають також норми, цінності, зразки поведінки тощо.

Згідно з соціологічним словником, "соціальна група – це сукупність індивідів, що взаємодіють один з одним на основі очікувань кожного члена групи щодо інших, які усвідомлюють свою приналежність до даної групи і визнаються

членами даної групи з точки зору інших” [16, с. 15]. Будь-яка соціальна група характеризується тим, що ми можемо визначити її межі. Серед критеріїв дефініції соціальних груп, сім’я постає малою та первинною соціальною групою (первинна соціальна група - мала група, що утворюється в результаті шлюбно-сімейних зв’язків, симпатії тощо.)

У порівнянні з іншими соціальними групами, сім’я є однією з найбільш важливих та впливових, адже, в першу чергу, відрізняється високою інтенсивністю внутрішніх контактів, тобто зв’язків між членами даної групи. Дані виокремлення характеризують сім’ю як щось незамінне у процесі виховання підростаючого покоління, тому що ці особливості забезпечують колосальний вплив на формування особистості дитини.

Як і на макро- так і на мікрорівні сім’ю досліджують в контексті певного соціологічного підходу. Саме символічний інтеракціонізм аналізує сім’ю як малу соціальну групу. “Символічний інтеракціонізм - це напрям у соціології, який зводить зміст соціальних процесів до взаємодії індивідів у групі і суспільстві й зосереджується на вивченні соціальних взаємодій (інтеракцій) у їх символічному вираженні...” [2, с. 250]. Сімейні стосунки у даному контексті розглядаються крізь призму взаємодії особистості та суспільства, а сім’я - як набір соціальних ролей, які виникають під час взаємодії її членів. Даний напрям вивчення сім’ї акцентує свою увагу на дослідженні внутрішніх аспектів: ролей, статусів, міжстатусних відносин в процесі комунікації, конфліктів, прийнятті рішень тощо. Поняття сім’ї у цьому контексті трактується як сукупність соціальних ролей, які виникають внаслідок взаємодії її членів.

Роль індивіда в цій малій соціальній групі визначається його місцем та виконуваними функціями. В контексті цих факторів, індивід також чітко розуміє, що від нього очікується, якою мусить бути його поведінка та функції, коли він виконує ту чи іншу роль всередині сім’ї.

Досліджуючи фактори, що впливають на формування уявлень та на сам вибір шлюбного партнера, доцільно розглянути це питання крізь призму саме теорії раціонального вибору. Даний підхід спирається на ідею того, що для реалізації своїх бажань та максимізації їх якості, люди діють раціонально. Серед соціологів, що цікавились та окреслювали межі даного підходу були: Джеймс Коулман, Гері Беккер, Пітер Блау (теорія обміну) та інші. У контексті розгляду шлюбу, сім'ї, вибору партнера, варто взяти до уваги інтерпретацію даної теорії описану Гері Беккером. Американський економіст та соціолог окреслює підхід до вивчення сім'ї та шлюбу у своїх роботах: "Теорія шлюбу" ("A Theory of Marriage") (1973-1974), "Трактат про сім'ю" ("A Treatise on the Family") (1981) тощо.

Г. Беккер, аналізуючи різного роду соціальні феномени, включаючи динаміку сім'ї, дискримінацію, злочинність тощо, звертається саме до теорії раціонального вибору. Соціолог також піддає економічному аналізу родину, у тому числі шлюб та розлучення.

Спрощена модель шлюбу, запропонована Беккером, ґрунтується на двох основних припущеннях. Перше припущення стверджує, що кожна особа прагне знайти партнера, який максимізує її добробут. Друге припущення передбачає, що "шлюбний ринок" перебуває в рівновазі, тобто ніхто не може змінити партнера і стати кращим. Це припущення підкреслює статичний характер моделі та вказує на те, що тільки-но партнер посідає певну позицію на "шлюбному ринку", він залишається у шлюбних стосунках без можливості вибору кращого партнера. Дане припущення дещо спрощує модель і дає змогу зосередитися на раціональному виборі у шлюбі. Це дає змогу проаналізувати раціональне ухвалення рішень про шлюб та його вплив на індивідів за припущення, що не існує можливості зміни партнера [26].

Отже, Беккер вважає, що люди приймають рішення про шлюб враховуючи свої індивідуальні економічні обставини та вигоду, яку вони отримують від

партнерства, з урахуванням доходів, рівня освіти та різниці в заробітній платі. Ця модель висвітлює раціональний підхід до прийняття рішень щодо шлюбу та пояснює, як економічні фактори впливають на такі рішення.

Опираючись на теорію раціонального вибору, у контексті сім'ї та шлюбу, можна оцінити те, як люди приймають рішення щодо побудови своїх стосунків, партнерства та шлюбного вибору на основі раціональних розрахунків. Даний підхід розглядає людей як зацікавлених дійових осіб, які зважують потенційні вигоди та втрати та схиляються до того вибору, який максимізує їхній власний добробут. Індивіди беруть до уваги низку факторів при виборі партнера або прийнятті рішень щодо сімейного життя. Ці фактори можуть включати економічні міркування, соціальний статус, сумісність, а також спільні цінності та особисті уподобання. Дана теорія підкреслює важливість індивідуальної активності та прийняття рішень, які впливають на створення та динаміку сімейних зв'язків.

До прикладу, люди можуть зважувати потенційні переваги довготривалих стосунків, такі як емоційна підтримка, дружба та спільне використання ресурсів, проти потенційних витрат, таких як жертвування особистою свободою та взяття на себе нових обов'язків. Крім того, теорія раціонального вибору визнає, що на рішення щодо сім'ї та шлюбу впливають соціальні звичаї, культурні очікування та структурні обмеження. Приймаючи рішення щодо сім'ї та шлюбу, люди можуть враховувати соціальні та сімейні очікування, культурні традиції, правові та релігійні обмеження. Вони також можуть оцінювати сумісність своїх цілей, цінностей і способу життя з потенційними партнерами.

1.2. Сучасні тенденції в фамілістиці

Сім'я є важливим елементом суспільної організації і, як вже було зазначено вище, виконувати нею функції є вагомою частиною загального існування та розвитку суспільства. Складність сім'ї як об'єкту вивчення підштовхує до

формування нових спеціальних знань та підходів. Однією з таких спроб подивитися на сім'ю з універсальних позицій, є фамілістика – наука про сім'ю.

У поле уваги сучасної фамілістики попадають низький рівень народжуваності, поширення незареєстрованих союзів, велика кількість розлучень, відхід від загальної ідеї обов'язкового народження дітей як життєвого вибору, а також зменшення гендерної поляризації батьківства.

Однією з найбільших проблем постає проблема низького показника народжуваності. Індекс народжуваності в Україні підвищився у 2006 році до 9.8 з 9 у 2004 році. Загалом у ЄС за показниками найнижчий рівень народжуваності – у Німеччині [3]. Наступним головним і доволі вражаючим чинником постає велика кількість розлучень. Як розповідає соціологиня Олена Стрельник, «в демографії є стандартизований коефіцієнт розлучуваності – кількість розлучень на тисячу населення. В Європі він складає два розлучення на тисячу населення, в Україні вище – три розлучення. Розглядаючи це питання, соціологиня вважає, що знизити цей показник буде неможливо [3].

Ще одні змінні, які вносить сучасний світ, є бажання створення сім'ї без дітей. Це можна вважати таким, свого роду, відходом від «традиційних» правил та норм та перехід до нової моделі під назвою «child-free» (від англ. «вільний від дітей»). За даними дослідження, у Європі від 1 до 6% опитаних респондентів вважають ідеальною сім'ю без дітей, проте здебільшого притримування установки child-free більш притаманне чоловікам [3].

Не менш впливовими факторами, що постають як сучасні тенденції у фамілістиці, є перехід від нерerefлексованості батьківства до батьківства як життєвого проекту. Тут розглядається зміна підходу батьків до самого батьківства. У сучасному світі до батьківства підходять більш серйозно і також надають великого значення фінансам, тобто перед тим як планувати народження дитини, батьки мають на меті досягти певного рівня добробуту, аби мати гарантії

для дитини і аби було комфортно і їм і малечі. Згідно з даними від Організації економічного співробітництва та розвитку 2015 року, «у європейських країнах жінки народжують свою першу дитину в середньому в 28,5 років. Найпізніше – в 30 та більше років – народжують в Італії, Швейцарії, Іспанії, Люксембурзі, Греції. В Україні жінки народжують первістків рано – у 24,5 роки (у 2014 році), але вік збільшився порівняно з 2002 роком, коли народжували у 22 роки. Водночас за роки незалежності України частка жінок, що народжують у 30-34 роки, зростає вдвічі» [3].

Поширеним явищем стало також розповсюдження незареєстрованих шлюбів і відокремлення батьківства від офіційного шлюбу. Такі шлюби називають помилково називають «цивільними» та відбуваються вони за рахунок того, що пара перебуває у незареєстрованому шлюбі. Найбільшого схвалення і застосування шлюб такого роду отримує від молоді (згідно з дослідженням НАН у 2009 році, було нараховано 12% пар, які перебувають у незареєстрованих стосунках)[3]. Останнім та не менш важливим пунктом у цих змінах постає зменшення гендерної поляризації батьківства. Хоч і крутиться багато розмов щодо рівних прав та рівних розподілів хатньої праці тощо, проте відповіді не збігаються з очікуваннями. Як описала Олена Стрельник: «За дослідженням групи «Рейтинг» про гендерні ролі та стереотипи, що відбулося у 2015 році, у 59% сімей вихованням займається жінка, але, як правило, є різниця у відповідях жінок і чоловіків. У двох третинах сімей більше заробляє чоловік, і так само є різниця у відповідях – про це ствердно відповіли 54% жінок і 68% чоловіків. Більш того, 33% респондентів погодилися з тим, що жінка не повинна обтяжувати чоловіка домашніми справами...» [3]. Проаналізувавши ці дані, бачимо: попри те, що точиться багато розмов, щодо рівності прав і бажання зрівняти усіх в можливостях та обов'язках, позбутися стереотипного і звиклого типу співіснування доволі складно.

Візьмемо до уваги висновки з практикуму-семінару «Науки про дослідження сім'ї» (The Science of Research on Families: A Workshop) який відбувся у Вашингтоні, округ Колумбія, 13-14 липня 2010 р [4]. На даному семінарі відбувся огляд широкого спектру методологій, що зачасту використовуються для розуміння впливу сімей на здоров'я та розвиток дітей. Дослідження показало, що вік одруження зараз на найвищій свої точці за весь час. На прикладі сімейного життя у США було показано, що зараз саме спільне проживання, а не шлюб постає як найбільш типовий вид цього союзу. Розлучення та повторний шлюб наразі залишаються доволі поширеними явищами. Відсоток неодружених жінок, що народжуватимуть стрімко зріс від показника 5% у 1960 році, до 40% на сьогоднішній день. За словами Сьюзен Браун, професорки соціології з Державного університету Боулінг Грін, ці зміни у динаміці несуть у собі серйозні наслідки для комфортного проживання дітей. Крім того, такі умови проживання можуть мати серйозні наслідки для здоров'я та добробуту дітей, оскільки діти в неодружених сім'ях в середньому відчують більшу нестабільність у сім'ї [4].

У потоці постійних змін, змінюється і саме трактування поняття структури сім'ї. Розвиток вносить свої корективи, тому вивчати сім'ю стає все важче, адже з'являється ще більше функцій, способів внутрішньої організації у цих стосунках та типів сімей, які ще потребують детального дослідження. Сучасні тенденції в контексті розвитку сім'ї характеризуються певними особливостями. По-перше, створення сім'ї та шлюб стають вільним від примусу, себто добровільним, рівноправним союзом між двома індивідами. По-друге, говорячи про традиційну сім'ю, спостерігається додержання принципу егалітарності, себто рівноваги, на противагу патріархальній установці. У сім'ї не обмежуються права ні жінки, ні чоловіка. Кожен має рівний доступ до можливості духовного та професійного зростання. По-третє, у сучасному світі, сім'я трактується як щось більш інтимне, а не як обов'язок заради суспільного інтересу, уникнення соціального контролю та тиску.

1.3 Сім'я в контексті побудови життєвих стратегій

Життєві стратегії розглядаються як індивідуальна спроба побудови далекоглядної перспективи особистості. Вона не є наперед спланованою, формується протягом цілого життя і може змінюватись відповідно до перебудови можливостей та бажань індивіда. При формуванні життєвої стратегії велика кількість чинників бере активну участь у цьому творенні і вносить свої корективи та певні рамки їх подальшого розвитку і побудови.

Життєве планування індивіда виступає одним із ключових компонентів побудови життєвих стратегій. Планування конструюється за допомогою організаційної, реалізаційної та рефлексивної складових. Організаційна відповідає за впорядкування інформації щодо власних потреб, можливостей, засобів тощо. Реалізаційне по суті відповідає за реалізацію, досягнення цілей за допомогою наявних засобів, а рефлексивна - це аналіз того, що вже досягнуте і закладення основ для подальшого цілепокладання. Головний аналіз притаманний саме реалізаційній складовій, яка визначається двома параметрами: наявністю ресурсів та власною активністю під час реалізації задуманого. Ресурси є невід'ємним компонентом на шляху до досягнення мети, адже виступає у якості інструментарію, що сприяє наближенню до цієї цілі [8, с. 114-115].

Можливості - це одні з важливих складників, що визначають, який шлях зможе обрати індивід і чи цього інструментально набору вистачить для досягнення тієї чи іншої заданої мети. На думку М. Кухти, можливості можемо порівнювати та поєднувати з поняттям життєвих шансів. У даному співвідношенні можливості виступатимуть як зовнішній чинник стосовно людини, тобто той набір, який надається всім безособово, в рівній пропорції. Життєві шанси, в свою чергу, визначатимуться як дещо вузький набір, що

сконструйований вже відповідного до тих особистих характеристик та параметрів вже безпосередньо конкретної людини [8. с. 115].

Нерівномірність розподілу життєвих шансів структурується відповідно до класової належності. За таких умов, життєві шанси визначаються формами благ, якими володіє суспільство в цілому, та якими наділяє окремо індивідів, вже базуючись на їхніх особливостях. Шанси стосуються отримання освіти, охорони здоров'я, матеріальних винагород, статусної мобільності [11, с. 25]. Проте, класова належність хоч і впливає на змогу організації життя, проте не визначає його повною мірою. До аспектів, на які впливає класовий поділ, відносимо місце проживання, стиль життя тощо, але важливою є примітка, що класовий поділ не приписується навечно [12].

Власне тепер ми ближче підходимо до визначення того, яку ж роль відіграє, і чи відіграє взагалі сім'я, коли говориться про життєві стратегії. Сім'я виступає як найголовніший та найбільш значущий соціальний інститут з самого народження індивіда. Перебуваючи у сім'ї, дитина перебуватиме у ній за тих самих умов, що і дорослі, тобто отримує уже свого роду приписаний статус, про який говорить Талкотт Парсонс. Одним з таких приписаних статусів для дитини постає і сама класова належність. З цього моменту усе працює за правилом ланцюгової реакції, в залежності від класової належності сім'ї, її матеріальний статус обмежуватиме індивіда у можливостях вибору закладу освіти, згодом кар'єри, визначаючи межі життєздійснення та частково зменшувати інструментарій, що характеризується позбавленням певних можливостей. Згодом це призводить до побудови життєвої стратегії, яка обмежуватиметься лише наявним набором. Проте, відповідно до конкретних змін у житті, людина має змогу змінювати напрям формування своїх життєвих стратегій. Згодом, формуючись як незалежна особистість, індивід має змогу сам визначати межі своїх можливостей, а отже цілком можливим є розширення цього інструментарію, що сприятиме перебудові життєвих стратегій.

Ще одним чинником при конструюванні життєвих стратегій є чинник вибору. Людина стикається з необхідністю вибору завжди, а пояснення її вибору часто охарактеризовується її ціннісними організаціями, способом взаємодії з навколишнім середовищем та загальним рівнем розвитку [10, с. 81]. Трактуючи спосіб прийняття рішень також бере свої початки з сім'ї, з встановлених правил в цій малій соціальній групі, запроваджених норм та цінностей. На основі цих елементів, індивід згодом формує власне уявлення про світ та про ставлення інших. Однозначно, сім'я не єдиний елемент впливу, що бере участь у формуванні особистості індивіда, сюди відносимо також і решту соціальних інститутів та груп, проте сім'я - ключова структура, яка ще на початку життя індивіда вкладає свою велику частку у формування уявлень про світ, дотримання цінностей, усталених норм тощо.

Життєвий вибір не зводиться лише до поняття «я хочу», але і не ототожнюється лише з обставинами життя. Він передбачає активне функціонування оцінно-моральної системи індивіда - аналіз та порівняння, надання переваги одному з можливих варіантів і рішення про використання особистих ресурсів, реалізацію людської свободи і самостійності в прийнятті рішень як необхідної умови ефективного життєздійснення [13, с. 94].

При розгляді структури побудови життєвих стратегій, окремо надають велике значення цінностям і ціннісним орієнтаціям індивіда. Ціннісні преференції відіграють значну роль у подальшому плануванні майбутнього, прийнятті рішень, а також плануванні особистих соціальних практик, що пов'язані з наявними потребами індивіда, актуалізація яких приводить до вибору провідних життєвих цінностей. Життєві цінності - це фактори, які мають цілеспрямовану значущість для членів відповідної соціальної групи. Базуючись на цьому, ціннісні орієнтації містять у собі суспільне визнання певних цінностей та ціннісно орієнтований вибір особистості [9, с. 52-53]. Саме ціннісні орієнтації визначають

мотивацію поведінки людини, тобто мають доволі значний вплив на всі аспекти діяльності. Зокрема і на формування життєвих стратегій.

Цінності індивіда, у свою чергу, також формуються на основі сімейних установок, які були представлені індивіду в дитинстві. У сім'ї відбувається процес соціалізації дитини. Така соціалізація передбачає пізнання індивідом оточуючої соціальної дійсності, оволодіння новими навичками, пристосування до культури тощо. Провідними аспектами на даному етапі виступають система цінностей сім'ї, моральні ідеали, певні потреби та сімейні традиції. Варто вказати, що передані цінності не завжди трактуються як щось позитивне, все залежить від внутрішньосімейних взаємин, від ставлення батьків до дітей, від прийнятих установок усередині сім'ї, набору правил та ціннісних елементів. Сім'я забезпечує матеріальні та моральні умови для зростання індивіда та формує моральні життєві основи.

Згідно з статтею 11 Закону України «Про охорону дитинства», сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього [14]. Саме сім'я постає у ролі того підґрунтя, яке в подальшому впливатиме на вибір дитини у сприйнятті, відкиданні або ж засвоюванні інформації, яка спонукатиме до певної дії.

Відповідно, можемо спостерігати тенденцію впливу сім'ї та організації всередині неї на формування поглядів щодо набору цінностей, які згодом зіграють роль у формуванні життєвих стратегій людини.

Ще однією складовою конструювання життєвої стратегії постає життєва компетентність. Життєва компетентність несе у собі поняття складного утворення, структура якого формується зі знань, умінь, навичок, життєвого досвіду, її життєтворчі здатності, необхідні для розв'язання життєвих завдань і продуктивного здійснення життя як індивідуального життєвого проекту. Життєва

компетентність передбачає свідоме і відповідальне ставлення до виконання особистістю її життєвих і соціальних ролей [15, с. 9].

Людина може бути компетентною в одних питаннях, проте зовсім не орієнтуватися в інших, тому, при виборі стратегії, індивід керуватиметься своїм рівнем компетентності. Чим вищий рівень компетентності - тим більше вибору, а отже і можливостей, аби дійти до своєї цілі. Однією з передумов життєвої компетентності є успішна соціалізація, яка транслює рівень адаптованості індивіда до соціуму, визначає його здатність до успішної комунікації та налагодженні позитивних соціальних зв'язків з іншими. Процес соціалізації триває впродовж усього життя, але на початкових етапах відбувається найбільший вплив на людину з боку її ж оточення. Формування індивідом активних, соціально орієнтованих життєвих стратегій напряму залежить від рівня успішності його соціалізації в дитинстві та юнацькому віці [10, с. 85-87]. Сім'я, як один із найбільших інститутів первинної соціалізації, має неабиякий вплив на подальший розвиток подій у житті індивіда. Усі навички, отримані ще з дитинства, залишають відбиток на теперішньому людині. Закладені у ній раніше навички прогресують та застосовуються і надалі.

Висновок до першого розділу

Доволі складний характер сім'ї передбачає велику кількість методологічних підходів для її аналізу. Розглядають сім'ю як на макро- так і на мікрорівні. Сім'я як соціальний інститут розглядається у контексті набору необхідних функцій, які вона виконує, а також у контексті співдії інституту сім'ї з іншими соціальними інститутами. На мікрорівні, як мала соціальна група, важливою постає сама взаємодія всередині сім'ї та внутрішня динаміка цих стосунків.

Аналізуючи зміни в установці сім'ї спостерігаємо значне відхилення від "традиційного" уявлення про створення сім'ї. Також після аналізу даних, ще раз підкреслюють, що сім'я є ваговою частиною суспільної організації, а отже, зміни в суспільстві вносять свої корективи в набір функцій, норм та правил у сім'ї і у внутрішній механізм функціонування сім'ї.

Щодо побудови життєвих стратегій, можемо сказати, що в першу чергу вони націлені на далеку та тривалу перспективу. Саме утворення життєвих стратегій не є самовибудуванням і однаковим для кожного індивіда, воно формується в залежності від особистих переконань, надбань та бажань людини. Вивчення феномену життєвих стратегій є важливим аспектом соціологічних досліджень, яке потребує теоретичного напрацювання та доповнень.

Формування життєвої стратегії містить у собі велику кількість складових, що напряму поєднуються між собою. Говорячи про стратегії, ми не обмежуємось лише теперішніми або майбутніми подіями, а спостерігаємо протяжність цих подій. Сім'я напряму відноситься до становлення характеру особистості, відповідно, залучена до конструювання кожної складової та самої стратегії в цілому. Беззаперечно, не все бере свої початки з організації всередині сім'ї, впроваджених правилах, загальноприйнятих норм та цінностей, проте сім'я все ж залишає свій відбиток на формуванні індивіда, який згодом застосовує минулий досвід на подальшій практиці.

РОЗДІЛ 2: ЕМПІРИЧНА ЧАСТИНА ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Методологічна частина

Обґрунтування актуальності теми: Сім'я відіграє важливу роль при формування особистості та набору цінностей індивіда. Діти отримують від батьків знання про сімейне життя та шлюб, а їх перші уявлення про обов'язки членів сім'ї, загальний устрій сімейного життя, взаємодію між партнерами тощо, формується на основі батьківських прикладів. Дану тематику можна вважати актуальною, адже сімейні практики у батьківській родині можуть впливати на подальший вибір дітей у питаннях підбору партнера та створення сім'ї.

Мета дослідження.

Дослідити роль сім'ї при формування життєвих стратегій молоді, щодо вибору шлюбного партнера.

Завдання дослідження:

1. Розглянути поняття сім'ї у контексті різних теоретичних підходів; проаналізувати сім'ю на макро та мікрорівнях;
2. Визначити особливості формування уявлень молоді про шлюбний вибір
3. Встановити зв'язок між процесом формування уявлень про шлюбний вибір та сімейним вихованням у батьківській сім'ї.
4. Проінтерпретувати отримані результати з проведеного авторського дослідження
5. Зробити висновки про вплив сім'ї на формування уявлень молоді про вибір шлюбного партнера.

Об'єкт дослідження:

- За критерієм носія проблеми: молодь у віці від 20 до 35

років з заходу України та Києва.

- За критерієм загальної проблеми: уявлення молоді про вибір шлюбного партнера

Предмет дослідження: вплив сім'ї на формування життєвих стратегій сучасної української молоді при виборі шлюбного партнера.

Інтерпретація базових понять.

- **Сім'я** - первинний та основний осередок суспільства. Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства. [19]
- **Шлюб** - сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану [18]
- **Розлучення** - це скасування шлюбу за життя обидвох членів сім'ї
(*Авторське визначення*)
- **Шлюбний партнер** - це особа, з якою людина укладає шлюб або вступає в довгострокові романтичні стосунки, з метою побудови сім'ї та спільного життя. (*Авторське визначення*)
- **Життєва стратегія особистості (або життєве планування)** - це принципова, придатна до реалізації в різних життєвих умовах, обставинах здатність особистості до поєднання своєї індивідуальності з умовами життя, до його відтворення та розвитку [5, с. 130].

- **Цінності** (моральні) - безпосередньо значимі для людини універсальні зразки, вимоги, ідеали моралі, які мають самостійний статус, схвалюються суспільною думкою [17].
- **Розподіл ролей у сім'ї** - компонент сімейно-рольової взаємодії. Сукупність норм і зразків поведінки, домовленостей, що характеризують одних членів сім'ї в їхньому ставленні до інших її членів. *(Авторське визначення)*
- **Молодь, молоді громадяни** - громадяни України віком від 14 до 35 років [25].

Обґрунтування використання методу збору інформації: Дослідження проводилося у рамках дискурсивного підходу, а саме, за допомогою глибинних інтерв'ю, адже такий метод дає змогу проаналізувати, як учасники конструюють свої думки і уявлення, які слова, терміни та концепції вони використовують, а також як вони охарактеризовують свій досвід, як описують вплив соціуму та соціальних явищ зокрема.

Вибірка дослідження.

Дослідження проводилося за участі 10 респондентів. Зокрема, респондентів було підібрано за двома категоріями: розлучені та одружені. Серед учасників дослідження була молодь (чоловіки та жінки) віком від 20 до 35 років, яких було знайдено за допомогою методу снігової кулі.

Короткий опис респондентів:

1. Чоловік, 21 рік, одружений, Львівська область.
2. Жінка, 21 рік, одружена, Хмельницька область.
3. Жінка, 21 рік, одружена, Львівська область.
4. Жінка, 34 роки, одружена, Львівська область.
5. Чоловік, 35 років, одружений, Львівська область.
6. Жінка, 33 роки, одружена, Івано-Франківська область.
7. Жінка, 25 років, розлучена, Київ.
8. Жінка, 24 роки, розлучена, Львівська область.
9. Жінка, 34 роки, розлучена, Львівська область.
10. Жінка, 30 років, розлучена, Львівська область.

2.1.1 Основні гіпотези дослідження

Гіпотеза 1. Життєвий досвід індивіда відіграє більш важливу роль у формування його набору цінностей, його уявлень про ідеального партнера та ідеальну сім'ю, аніж роль батьківської сім'ї.

Гіпотеза 2. Приклад батьківської сім'ї визначає цінності індивіда, що в подальшому впливає на формування уявлень молоді про вибір шлюбного партнера.

Гіпотеза 3. Молоді люди, які були свідками розлучення в батьківській сім'ї, мають більшу ймовірність розірвання власного шлюбу в молодому віці.

2.1.2 Обґрунтування інструментарію

Тема сім'ї та ролі її впливу на індивіда є предметом зацікавлень багатьох науковців. Після опрацювання теоретичного підґрунтя, були висунуті гіпотези, котрі в ході дослідження буде спростовано або підтверджено. Для опрацювання даних гіпотез і підтвердження їхньої достовірності, було обрано метод глибинного інтерв'ю, а саме 10 глибинних інтерв'ю.

Проводячи дослідження такого типу, допоможе найглибше зрозуміти та проаналізувати інформацію. Крім цього, об'єднати минулий та теперішній досвід респондентів, їх реакцію та оцінку, що є не менш цінним при проведенні якісного дослідження

Дане дослідження не слід вважати репрезентативним, адже воно складається лише з десяти інтерв'ю. Задля репрезентативності даного дослідження варто залучити більше респондентів, провести більшу кількість інтерв'ю. Зокрема, важливим фактором при організації цих інтерв'ю є сам спосіб його проведення. А саме - дистанційне інтерв'ювання обраних респондентів. Розмова з кожним респондентом буде відбуватись за допомогою відео- або аудіозв'язку.

Структура гайду:

Оскільки для якісного дослідження будуть опитані респонденти за допомогою глибинного інтерв'ю, варто виділити етапи його проведення.

- Перший етап - це вступ. На цьому етапі інтерв'юер вітає респондента, представляється сам, а також пояснює тему дослідження. Інформована згода також надається, щоб допомогти респондентам зрозуміти, що немає правильних або неправильних відповідей і що відповіді мають бути надані широко. Зокрема,

інформована згода гарантує респондентам повну анонімність щодо запису розмов і подальшого розповсюдження інформації.

- Другий етап – основна частина, де респондент відповідає на питання, що найбільш точно ілюструють тему дослідження.

- Останній, третій етап – завершення інтерв'ю. Інтерв'юер завершує проведення інтерв'ю.

В даному інтерв'ю буде використовується принцип воронки: поступовий перехід від загальних до конкретних запитань до респондента.

2.2. Емпірична частина

Інтерв'ю розпочиналося з загальних питань, де респонденти мали змогу представитись, а згодом плавно переходило до блоку питань, що просили описати їх батьківську сім'ю. Такі питання дали змогу споглядати картину того, як респонденти описують свою родину та як охарактеризовують стосунки усередині неї.

Здебільшого, респонденти окреслювали лише позитивні аспекти батьківської сім'ї, проте кожен вказував на те, що малі конфлікти - це норма, яка споглядається у більшості шлюбів. До прикладу респонденти охарактеризовували таку поведінку наступним чином: *“Типу, звичайно, були там якісь конфлікти і сварки, як в будь-якій сім'ї, але чогось такого глобального, якихось таких дуже серйозних проблем в сім'ї загалом не було.”* (ж, 24р, розлучена); *“Батьки живуть добре. Всі сваряться, але так, щоб було надто конфліктних моментів, то ні.”* (ж., 21 рік, одружена). *“Звичайно, були побутові сварки, але, тобто, ніколи в мене не росли в такій сім'ї з братом, щоб було тато бив маму, чи що. У нас такого не було. Сварки були всіх побутові, але то нічого не виходило за межі якогось, ну чогось ненормального такого”* (ж., 30 р., розлучена).

Варто також зазначити, що серед відповідей респондентів з різних категорій: розлучені або одружені не було суттєвих розбіжностей. Згідно з цим спостереженням можемо зробити попередній висновок, що вказує на те, що фактор розлученості серед респондентів не виявляє ознаки характерного впливу їх батьківської сім'ї.

Ще одним із поставлених питань було прохання оцінити стосунки у батьківській сім'ї учасників інтерв'ю та охарактеризувати динаміку змін цієї оцінки з віком. У даному випадку відповіді респондентів суттєво розділилися. До

прикладу респондентка 2 говорить - *“... хочеться брати в них приклад. Вони в мене просто дуже веселі. Вони підтримують одне одного. В них дуже класні стосунки ... завжди навпаки рівнялась на них. Навіть зараз, що вже доросла маю своїй сім'ю, то я б нічого не міняла”*(ж., 21 рік, одружена) . Позитивну оцінку відноsinам своїх батьків а також їх впливу на його подальше формування як особистості з цінностями, також надає респондент 5: *“Я побачив, як правильно тато відноситься до мами, як мама відноситься до тата, як я хочу в себе в сім'ї, зрозумів, на що потрібно звертати увагу при побудові стосунків, при щоденній такій ... рутинному сімейному обов'язку, сімейному житті. Це вже більш свідомо зараз стало в теперішній час, бо раніше, тобто в підлітковому, це взагалі пропускалося (ред. - повз вуха), навіть не зверталось ніякої уваги на це”*(ч., 34р, одружений).

А ось до прикладу респондентка 4 згадує наступне: *“Я можу сказати, що вони не такі близькі ... У них немає такого вау. Напевно, тому що ... залежить від їхнього виховання, як вони були виховані. Тому що те радянське виховання ... ну вони типу нормальні, всюди разом. Але я не бачила у них такого, як зараз у нас, всіх наших парах. Там більше такі відносини сухі ... Ну, нормальні, але сухі ... ”* (ж., 34 р., одружена).

Аналізуючи дані відповіді бачимо, що не усі шаблони стосунків між батьками у сім'ї закладаються в уяві індивіда як “правильні”. Можемо прослідкувати динаміку того, що з віком респонденти починають оцінювати стосунки, базуючись на власний досвід та спостереження за іншими прикладами стосунків. Таким чином, вони обирають, які з шаблонів бажають бачити у своїй сім'ї, а яких - воліють уникати.

2.2.1. Вплив життєвого досвіду індивіда

Поставлені питання під час цих глибинних інтерв'ю дають змогу підтвердити **Гіпотезу 1**: *“Життєвий досвід індивіда відіграє більш важливу роль у формуванні його уявлень про ідеального партнера та ідеальну сім'ю, аніж роль батьківської сім'ї.”* Велика частина респондентів справді вибудовувала постать ідеального партнера та образ ідеальної сім'ї з віком та досвідом, обпікаючись на власних помилках. Однією із причин було те, що батьки давали це право на помилку своїм дітям. Можливо, усвідомлюючи, що їхні дії та переконання не є тими прикладними шаблонами, на які варто опиратися.

Ось до прикладу респондентка 8 у даному контексті згадує наступне: *“Батьки ніколи не насаджували мені свою думку ...Мені просто мама завжди казала ... не ниряй з головою, думай просто трохи холодніше, не захоплюйся так сильно. А от таке, що мені сказали, ні, ти з таким гуляти не будеш спілкуватися ... ніколи... я все абсолютно на своєму досвіді. На своїх помилках отакі робила висновки. Не від розмов з батьками.”* (ж., 24 р., розлучена). Та респондентка 6: *“Тобто мало хто там на першому, другому чи третьому побаченні розкаже, хто що повинен робити і як поділити обов'язків парі. Батьки просто помічали це раніше.”* (ж., 33 р, одружена). Самі ж респонденти з часом усвідомлюють, що при виборі партнера допускали певних помилок. Однак вони окреслюють це таким чином, що, хоч батьки помічали певний негативний шаблон поведінки в партнерах, проте не втручалися напряму. Таким чином, давали змогу дітям самостійно пройти цей шлях, зробити висновки та вирости на своїх помилках. Самостійно виокремити для себе те, що позитивно та негативно впливає на їхній добробут у стосунках.

В свою чергу, респонденти виокремлювали додаткові фактори, які відіграли роль у вибудові їхніх уявлень про шлюбного партнера. Респондентка 2 вказує наступне: *“Я бачила різні сім'ї, як живуть, і дуже багато впливало на те, що я бачила, як сім'я живе, і я така, ага ... так, я точно не хочу.”* (ж, 21 р. одружена),

Схожим досвідом поділилася і респондентка 7: *“... так більш-менш дивлячись на людей довкола частково, а частково, я завжди читала дуже багато книг. Здається, що я звідти дуже багато для себе почерпнула ...”* (ж., 25 р., розлучена). А ось респондентка 4 брала приклад з батьківської сім'ї, як той, що вона воліє уникати: *“А я якось старалась, щоб в мене було інакше, ніж у батьків, бо я розуміла, що то не то”* (ж., 34р., одружена).

Отже, аналізуючи отримані відповіді можемо скласти суцільну картину того, як респонденти позиціонують вплив батьківської сім'ї на їх уявлення про вибір шлюбного партнера та побудову ідеальної сім'ї. Батьківська сім'я безумовно впливає на те, як індивід в подальшому підшуковує та обирає партнера, проте не менш важливим у цьому випадку є власний життєвий досвід людини. Саме тому, не усі партнери стають саме шлюбними партнерами. Проходячи власний шлях випробувань та помилок, індивід має змогу самотійно для себе визначити, який набір цінностей та якостей є важливим особисто для нього у стосунках. Таким чином, індивід активно формує свої уявлення про ідеальну сім'ю, виходячи зі своїх бажань та пройденого досвіду. Власне, базуючись на даному аналізі, можемо зробити висновок, що батьківська сім'я має вплив на формування уявлень про шлюбного партнера та ідеальну сім'ю, проте цей вплив не впливає на остаточний вибір партнера. На формування цих уявлень впливає власний життєвий досвід, взаємодія з іншими, інші приклади стосунків та особистий розвиток більшою мірою впливають на формування цих уявлень. Тому у даному дослідженні, **гіпотеза 1 - підтвердилася.**

2.2.2. Вплив батьківської сім'ї

Цінності є глибоко укоріненими переконаннями та ідеалами, які визначають, що ми вважаємо важливим, цінним та прагнемо досягти у своєму житті. Вони формують наше ставлення до різних аспектів життя, включаючи сім'ю також.

Цінності, які формуються у сім'ї, можуть впливати на різні аспекти життя, включаючи вибір шлюбного партнера. Наприклад, якщо сім'я надає велике значення родинним зв'язкам і традиціям, то це може позитивно вплинути на вибір партнера, який підтримує ті ж самі цінності. Саме тому, під час проведення інтерв'ю один із блоків питань було відведено саме на питання про цінності, що впливає на створення первинного набору цінностей у респондентів тощо. У контексті цінностей, варто перейти до аналізу та перегляду **гіпотези 2**: *“Приклад батьківської сім'ї визначає цінності індивіда, що в подальшому впливає на формування уявлень молоді про вибір шлюбного партнера”*. Загалом, респондентам складно було охарактеризувати цінності, як окреме поняття та розпізнати їх наявність у своїй сім'ї.

Велика частина респондентів відповідала про цінності наступним чином: респондент 3 - *“Я взагалі про цінності не думала, коли я була дитиною.”* (ж., 21р., одружена), респондентка 7 - *“Мені здається, що не було такого, щоб були якісь явні розмови, просто я розуміла, що це таке.”* (ж., 25р., розлучена); респондент 5 - *“Взаємоповага, якийсь набір, певні характеристики. Швидше за все, це не може бути просто цінність одне слово. Це має бути складова з декількох слів, позицій. Швидше за все”* (ч., 35р., одружений); респондент 1 - *“Це в моїй сім'ї називалося стержнем. Тобто, це є цілісне, і воно не буде змінюватися залежно від контексту. Можливо це правильно ... Що в тебе є набір цінностей і ти їх будеш притримуватися незалежно від ситуації.”* (ч., 21., одружений); респондент 10 - *“набір цінностей в моєї родині, ну такий практично, як всіх.”* (ж., 30р., розлучена).

Згідно з отриманими відповідями можемо також зробити проміжне припущення, що важливим критерієм усвідомлення індивідом наявності його власного набору чинників залежить від комунікації у його сім'ї. У тому, наскільки відкрито розмовляють про сфери у яких уявляється сімейне життя тощо. Саме завдяки комунікаціям, повторюваності певних проблем, питань,

поставала більша вірогідність того, що індивід міг особисто для себе пояснити та охарактеризувати власний набір цінностей. В будь якого випадку, цінності закладалися у дитині змалечку, ще у її батьківській родині, проте у випадку недостатньої прокомунікованості респонденти могли лише здогадуватись, що від них очікують, та як їм представляти свої цінності далі у світі.

Ось коли респонденти більш чітко змогли окреслити своє розуміння поняття цінностей, було важливо визначити, що їх на думку впливало на формування їх власного набору цінностей. Серед відповідей звучало наступне: Респондент 4 - *“Досвід, життя, сім'ї друзів” (ж., 34., одружена)*; Респондент 2 - *“Впливало оточення” (ж., 21р., одружена)*; Себто, респонденти обирали та складали свій набір цінностей не так завдяки соціалізації усередині сім'ї, а, як вдало зауважив під час інтерв'ю респондент 5 - *“Поетапно все йшло. Накопичувальна така, як снігова куля.” (ч., 35р., одружений)* - тож важливим фактором була не лише батьківська сім'я, але й подальше середовище, що оточувало індивіда. Також його подальший досвід, звідки він черпав певні шаблони і починав використовувати у власному житті.

Отже, при розгляді впливу цінностей, отриманих у батьківській сім'ї, на формування уявлень молоді про шлюбного партнера, варто врахувати висловлені респондентами твердження. Як виявилось, безпосереднього впливу батьківської сім'ї на цей процес не спостерігається. На даному етапі життя основний набір цінностей респондентів зазнав змін. Це пов'язано зі зміною віку, отриманим досвідом і зміною соціального середовища. Деякі респонденти також зазначали про формування нових сімейних цінностей у подружньому житті. Цей спільний, новостворений набір цінностей виявився тією рушійною силою, яка сприяє побудові стосунків на взаєморозумінні та взаємопідтримці.

Ось як респондентка 4 каже: *“Ми (ред. - з чоловіком) ніколи не послухаємо, ми зробимо по-свому, так як ми вважаємо за потрібно. у нас була схожість цих цінностей і бачення цього набору цінностей у нас двох, так тому ми і зійшлись ,*

тому так склалося так” (ж., 34., одружена). А також респондентка 6: “Ну, напевно, це є для мене важливо, тому що я знайшла підтримку, спільні погляди разом із партнером” (ж., 33 роки., одружена).

Аналізуючи отримані результати, можемо зробити висновок, що **гіпотеза 2 - не підтвердилася**. Так, певні сімейні цінності закладаються в індивіда ще у його батьківській сім’ї, проте пошуки шлюбного партнера він провадить уже в більш зрілому віці, коли його цінності вибудовані з часом та з досвідом, в залежності від впливу навколишніх факторів, зокрема - середовища у якому перебуває індивід.

2.2.3. Вплив фактору розлученості у батьківській сім’ї

При проведенні інтерв’ю респондентів було підібрано за двома категоріями: розлучені та одружені. Цікаво було проаналізувати й те, яким чином та чи відрізнятимуться узагалі відповіді на питання щодо сім’ї, сімейних цінностей серед обидвох категорій. Саме тому, у цьому контексті ми розглянемо третю гіпотезу даного дослідження, яка звучить наступним чином. **Гіпотеза 3.** “Молоді люди, які були свідками розлучення в батьківській сім’ї, мають більшу ймовірність самотійного розлучення в молодому віці.”

Враховуючи негативну сімейну атмосферу, конфлікти між батьками, недостатню комунікацію та відсутність навичок у вирішенні проблем, можна припустити, що ці фактори можуть впливати на дітей негативно. Вони можуть створювати напруження, викликати незадоволеність та віддаленість у сімейних відносинах. При таких обставинах діти можуть відчувати нестабільність, небезпеку або невпевненість у своєму оточенні.

Батьківство, яке включає в себе стиль виховання, що забезпечує підтримку, розуміння та емоційну стабільність, є важливим компонентом для здорового розвитку дитини та стабільності сімейних стосунків. Якщо діти ростуть у

середовищі, де їх добре підтримують, а батьки демонструють вміння регулювати свої емоції та ефективно спілкуватися, вони з більшою ймовірністю виростуть стабільними та щасливими особистостями.

Ця гіпотеза також припускає, що досвід молодих людей, які стали свідками розлучення в сім'ях своїх батьків, може вплинути на їхні власні шлюбні рішення та стабільність стосунків. Згідно з цією гіпотезою, молоді люди, які стали свідками розлучення, будуть менше довіряти інституту шлюбу та сім'ї, більш обережно підходитимуть до питання вибору партнера і з більшою ймовірністю переживуть розлучення у власному шлюбі.

Адже, як згадувала респондентка 10 - *“Я думаю, що сім'я, в якій родилась дитина, є надзвичайно важливою”* (ж., 30 р., розлучена). Тобто те, які характеристики та стилі поведінки, спілкування пріоритезуються та панують у сім'ї - значно впливають на її формування як особистості. Однак, ще не можемо довести цю кореляцію між негативними стосунками в батьківській сім'ї та розлученням у респондентів. Та переходячи до аналізу відповідей від респондентів, можемо спостерігати наступну картину.

Респондентка 8 згадує: *“Я виросла в повній в сім'ї ... враховуючи те, що батьки вже досить старшого віку, тобто батькам обом вже за 50 років ... в мене інколи складається враження, що їм ще далі по 18 років. тато такий дуже ніжний до мами, в нього збереглися такі прикольні, на мій погляд, почуття до мами ... реально як в дітей, які ще зустрічаються”*(ж., 24 р, розлучена). У загальному, респондентка позитивно оцінює відносини між батьками, а згадуючи про динаміку змін цих поглядів на їхні стосунки вказує наступне: *“загалом, зараз в старшому віці я стосунки батьків сприймаю, як би так сказати, більш адекватними ... трошки, ніж коли я була менша ... можливо, за 10 років останніх, я побачила більше інших сімей. Типу вже на основі того можу робити висновок, що ... насправді між батьками все добре”*. Немає нічого критичного у оцінці респондентом своєї батьківської сім'ї. Наявність мінорних конфліктів та

побутових непорозумінь не сприймалися респондентом із категорії розлучені як щось, що негативно вплинуло на його охарактеризування внутрішньої комунікації в сім'ї.

Схожий досвід та висловлювання спостерігалися у відповіді респондентки 10 - *“повна сім'я ... все, як всіх практично”* (ж., 30 р., розлучена), однак серед шаблонів ведення сім'ї та тих цінностей, які панували усередині батьківської сім'ї, респондента виокремити наступні пункти: *“... я би змінила то, що я би в першу чергу більше часу приділяла сім'ї, а не прибирання, готування, будування хатів, ремонту ... Я би більше часу хотіла б проводити з сім'єю ... бо я кажу, бо в мене нема спогадів з дитинства сильних, з батьками. А воно, наприклад, би хотілося.”* У даному випадку бачимо, що з досвідом перебування уже у своєму шлюбі, індивід воліє внести певні зміни, які б значно покращили процес спілкування та більшої відкритості у сім'ї. Проте, зазначену вище гіпотезу підтвердити не вдається.

В свою чергу респондентка 7 розповідає про свою батьківську сім'ю наступним чином: *“Мої батьки розлучилися, коли мені було років 5. Тому я жила з мамою і її батьками. Тобто з мамою, бабусяю і дідусем. В цілому, моїм вихованням переважно займався мій дідусь.. мама так дуже багато часу проводила на роботі. Не завжди був на мене час ... Вона дуже втомлювалась ... Тому мною займалися бабуся і дідусь. Бабуся більше в плані того, щоб виростити з мене генія, а дідусь власне (ред. - займався) вихованням”* (ж., 25р., розлучена) У даному випадку роль батьківської сім'ї, яка була домінуючою у житті респондента та дотичною до зростання та формування респондентки як індивіда відігравали не тато з мамою, а другорядні особи. Процес цього зростання та комунікацію респондентка охарактеризувала іншим чином: *“Для мене, мабуть, питання сім'ї якраз з ними було доволі табуйованою темою... тому я не підіймала ці теми і мені, в принципі, мабуть, важко було з ними спілкуватися”* (ж., 25р., розлучена) У даному випадку, розлучення батьків не прямо вплинуло

на респондентку в її рішеннях щодо шлюбу та стійкості відносин. Замість того, вона зосередилася на зв'язку з іншими членами родини, зокрема з дідусем.

Таким чином, цей випадок може показати, що вплив батьківської сім'ї на розлучення дитини може бути більш складним і залежати від інших факторів, таких як наявність і роль інших родичів у житті дитини.

Узагальнюючи отримані відповіді респондентів, бачимо, що **гіпотеза 3 - не підтвердилась**. По-перше, не усі розлучені респонденти спостерігали розлученість зі сторони батьківської сім'ї також. По-друге, серед розлучених респондентів, які стикалися з досвідом розлучення батьків, не було чіткого зв'язку між тим, чи були молоді люди свідками розлучення в батьківській сім'ї та їх самостійного розлучення.

Висновок до другого розділу

Метою цього розділу було оцінити та проаналізувати, яку роль відведено впливу батьківської сім'ї на уявлення молоді про вибір шлюбного партнера. Зокрема, не лише вибір партнера став головним фокусом даного аналізу, важливим було й врахувати те, як молодь оцінює відносини всередині власної сім'ї та виявити наявність інших чинників, що впливають на побудову їхніх цінностей та уявлень про сім'ю.

Підсумовуючи, аналіз результатів глибинних інтерв'ю було виявлено, що більший вплив на формування уявлень молоді про ідеального партнера та ідеальну сім'ю має життєвий досвід індивіда, аніж вплив його батьківської сім'ї. Респонденти акцентували на тому, що їх власний життєвий досвід, спостереження за іншими сім'ями, в цілому - "колаборація" з зовнішнім середовищем відіграє значну роль у формуванні їхніх уявлень, дозволяючи їм самостійно зробити висновки та визначити, які цінності та якості є важливими для їхніх стосунків. Безумовно, батьківська сім'я впливає на сприйняття цих

цінностей, але не визначає остаточний вибір партнера, таким чином це підкреслює вагомість особистого досвіду молодої людини та її взаємодії зі світом.

Проведене дослідження у рамках цієї наукової роботи також показало, що респондентам важко охарактеризувати саме поняття цінностей, та визначити, що впливає на формування власного набору цінностей. Фактор наявності або відсутності комунікації усередині сім'ї відіграло значну роль у тому, наскільки чітко респондент розуміє початково закладений набір власних цінностей.

Також було виявлено, що у шлюбі респонденти формують нові сімейні цінності та сприяють побудові стосунків, заснованих на взаєморозумінні та підтримці.

Аналізуючи відповіді респондентів, не можна також однозначно стверджувати, що діти, які були свідками розлучення батьків, мають більшу ймовірність самотійного розлучення в молодому віці. Вплив батьківської сім'ї на розлучення дитини є складним і залежить від різних факторів, до прикладу: роль інших родичів у житті дитини або спосіб, яким вони сприймають та вирішують конфлікти відносин.

За допомогою проведення якісного дослідження у формі глибинного інтерв'ювання, вдалось підтвердити наступну гіпотезу:

- Життєвий досвід індивіда відіграє більш важливу роль у формування його набору цінностей, його уявлень про ідеального партнера та ідеальну сім'ю, аніж роль батьківської сім'ї.

Гіпотези котрі не підтвердились:

- Приклад батьківської сім'ї визначає цінності індивіда, що в подальшому впливає на формування уявлень молоді про вибір шлюбного партнера.

- Молоді люди, які були свідками розлучення в батьківській сім'ї, мають більшу ймовірність розірвання власного шлюбу в молодому віці.

Висновок до дипломної роботи

У соціології сім'я розглядається на макро- та мікрорівнях. На мікрорівні - відбувається вивчення внутрішніх процесів та функціонування сім'ї. Аналізується те, як індивіди взаємодіють один з одним у межах сім'ї, досліджуються норми, цінності та зразки поведінки, які існують у сімейній групі. Соціологи вивчають, які прийняті в сім'ї правила та очікування, як вони впливають на поведінку її членів. Соціологи також досліджують, які цінності передаються у сім'ї та зокрема, як вони впливають на уявлення та цінності її членів.

На макрорівні - сім'я розглядається комплексно, визначаються її функції і зв'язок з іншими соціальними системами. Сім'я вважається одним з найвпливовіших інститутів соціалізації, який передає цінності, норми та очікування. Сім'я відіграє певну соціальну роль та впливає на індивідів, громади та суспільство загалом. Індивіди формують уявлення про соціальну поведінку і ролі у сім'ї, що впливає на їхнє сприйняття суспільства

Формування життєвих стратегій - комплексний, націлений на довгострокову перспективу, процес. Формування життєвих стратегій індивіда залежить від їхніх переконань, здобутих знань і особистих бажань.

Формування життєвої стратегії включає багато компонентів, які взаємодіють між собою. Коли ми говоримо про стратегії, ми розглядаємо не лише поточні або майбутні події, але і їх тривалість. Сім'я має вплив на формування характеру особистості і включена в процес конструювання кожної складової життєвої стратегії. Хоча не все визначається сімейними структурами, правилами і загальноприйнятими нормами, саме тому це дослідження було актуальним у силу того, аби визначити, який слід залишає вплив батьківської сім'ї на формування індивіда, у контексті побудови його уявлень про шлюбного партнера.

- У ході дослідження було проаналізовано, що батьківська сім'я не відіграє найголовнішу роль при формуванні уявлень молоді про шлюбного партнера. Однак, більшу роль відіграє власний життєвий досвід, його спостереження за прикладами інших сімей.
- Важливим фактором того, наскільки чітко молодь усвідомлює власний набір цінностей, який матиме вплив на його уявлення про вибір шлюбного партнера, залежить від комунікації у сім'ї.
- Формування цінностей є гнучким процесом. Зміна цього набору у індивіда може змінюватися впродовж його життя в силу досвіду та навколишніх обставин.
- Приклад відносин батьківської сім'ї - не сприймається як той, що варто наслідувати. З плином часу, індивід особисто для себе визначає, які шаблони поведінки бажає бачити у своїй сім'ї та у своєму шлюбному партнері, а які - уникати.
- Після аналізу було підтверджено одну гіпотезу: Життєвий досвід індивіда відіграє більш важливу роль у формуванні його набору цінностей, його уявлень про ідеального партнера та ідеальну сім'ю, аніж роль батьківської сім'ї. Та спростовано дві: Приклад батьківської сім'ї визначає цінності індивіда, що в подальшому впливає на формування уявлень молоді про вибір шлюбного партнера; Молоді люди, які були свідками розлучення в батьківській сім'ї, мають більшу ймовірність розірвання власного шлюбу в молодому віці.

Зокрема, питання ролі сім'ї у формуванні уявлень молоді про вибір шлюбного партнера потребує подальшого дослідження. Для проведення більш розширеного дослідження, варто залучити до аналізу більшу кількість респондентів, зокрема - беручи до уваги їхнє місцезоташування та їхню стать.

Не менш важливим є також більш детальний розгляд респондентів з категорії розлучені: гайд з питаннями варто доповнити питаннями, які б допомогли глибше та детальніше оцінити характер даної поведінки, і чи справді батьківська сім'я відіграє не таку важливу роль, як було досліджено у даному випадку. Ще раз варто наголосити на важливості даного дослідження, яке потребуватиме подальшого розгляду. Індивіда формує середовище у якому він перебуває, а сформований характер, поведінка, прийняті установки тощо, безпосередньо впливають на те, який життєвий шлях він обирає для себе у майбутньому. Сім'я відіграє ключову роль у процесі соціалізації дитини. Саме завдяки соціалізації дитина набуває цінностей, конкретних навичок тощо. Приклад батьківської сім'ї є одним із найперший прикладів, які закладаються в уяві дитини як ті, що варті наслідування. Однак варто зауважити, що соціалізація дитини не обмежується лише сімейним середовищем, адже вплив інших соціальних інститутів також відіграє свою роль у подальшому формуванні індивіда. Тож, у наступних дослідженнях, варто взяти до уваги і те, які саме фактори та середовище впливають на те, як індивід планує свої життєві стратегії. У подальших дослідженнях важливо також враховувати взаємодію між планування конкретних сфер життя індивідом та іншими соціальними інститутами. Треба досліджувати, які саме фактори та середовища впливають на побудову тих чи інших життєвих стратегій індивіда.

Список використаних джерел

Транскрипт інтерв'ю проведеного з першим респондентом

Дата польового етапу: 25.04.2023

Транскрипт інтерв'ю проведеного з другою респонденткою

Дата польового етапу: 25.04.2023

Транскрипт інтерв'ю проведеного з третьою респонденткою

Дата польового етапу: 26.04.2023

Транскрипт інтерв'ю проведеного з четвертою респонденткою

Дата польового етапу: 29.04.2023

Транскрипт інтерв'ю проведеного з п'ятим респондентом

Дата польового етапу: 29.04.2023

Транскрипт інтерв'ю проведеного з шостою респонденткою

Дата польового етапу: 01.05.2023

Транскрипт інтерв'ю проведеного з сьомою респонденткою

Дата польового етапу: 03.05.2023

Транскрипт інтерв'ю проведеного з восьмою респонденткою

Дата польового етапу: 06.05.2023

Транскрипт інтерв'ю проведеного з дев'ятою респонденткою

Дата польового етапу: 07.05.2023

Транскрипт інтерв'ю проведеного з десятою респонденткою

Дата польового етапу: 07.05.2023

Список використаної літератури

1. Waite, L. J. *The Family as a Social Organization: Key Ideas for the Twenty-First Century*. Contemporary Sociology, 29(3), 2000.
2. Біленький, Є. А., М. А. Козловець. *Соціологія: Словник Термінів і Понять*. Кондор, 2006.
3. Стрельник, Олена. "Сімейні Трансформації: Чому Ми Не Повернемося До Ідеалу Традиційної Родини." WoMo, 14 May 2017.
Режим доступу: womo.ua/suchasni-transformatsiyi-rodini-ta-batkivstva-yak-sotsiologiya-peremagaye-mifotvorchist/
4. Olson, Steve. "Demographic Perspectives on Family Change." *Toward an Integrated Science of Research on Families: Workshop Report.*, U.S. National Library of Medicine, 1 Jan. 1970.
Режим доступу: www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK56255/.
5. Абульханова-Славская, Ксения Александровна. *Стратегия жизни*. Vol. 5. Мысль, 1991.
6. Резник, Татьяна Евгеньевна, and Юрий Михайлович Резник. "Жизненные стратегии личности." *Социологические исследования*. 1995, с. 100-105.
Режим доступу: http://ecsocman.hse.ru/data/381/829/1219/001_Reznik_100-105.pdf
7. Кухта, М. П., and I. О. Мартинюк. "Проблема концептуалізації поняття життєві стратегії" в соціологічному дискурсі." *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики* 56, 2012, с. 7-20.
Режим доступу: <http://soctech-journal.kpu.zp.ua/archive/2012/56/3.pdf>
8. Кухта, М. "Обґрунтування типологізації життєвих стратегій молоді України." *Соціальні виміри суспільства* 4, 2012, с. 113-128.

9. Muradyan, O. S. *"Життєві стратегії особистості в умовах соціальних змін: соціологічний аналіз."* Sociological studios 1 (2), 2013, с. 49-54.
10. Кухта, М. *"Життєві стратегії": поняття та особливості формування."* Соціальні виміри суспільства 3, 2011, с. 76-88.
Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/svs_2011_3_8.
11. С. Оксамитная, С. Бродская. *"Социальный класс как фактор дифференциации жизненных шансов"*. Социология: теория, методы, маркетинг, 2004: 24-42
12. Рубцова Елена Павловна. *"Жизненные стратегии» молодежи: проблемы определения в социологическом дискурсе"* Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 1: Регионоведение: философия, история, социология, юриспруденция, политология, культурология, по. 1, 2010, с. 86-90.
13. Соболева, Наталья Ивановна. *"Мировоззрение и жизненный выбор личности."* Наук. думка, 1989.
14. Верховна Рада України. *"Про дитинство"*. Розділ 3, ст. 11, 2001.
15. Сохань, Л. В., І. Г. Єрмакова, and Г. М. Несен. *"Життєва компетентність особистості."* К.: Богдана, 2003.
16. Агаларова, Карина Адільївна, Валерій Васильович Бурегга, and Ганна Саппа. *"Словник основних термінів з курсу" Соціологія"*. , 2015.
17. Шинкарук, Володимир, *"Філософський енциклопедичний словник"* 2004, ст. 708.
Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf
18. Верховна Рада України, *"Сімейний Кодекс України"*. Розділ 2, ст. 21, 2002.
19. Верховна Рада України, *"Сімейний Кодекс України"*. Розділ 1, ст.3, 2002.

20. Parsons T, *'The social structure of the family'* in Anshen R N (ed.), *The Family: its Functions and Destiny*, New York, Harper and Row, 1959
21. Фуко М. *'Археология знания'*. - Київ : Ника-Центр, 1996- 208 с.
22. Марков Б. Мораль и Разум. Послесловие // Хабермас Ю. *Моральное сознание и коммуникативное действие*. – С-Пб., 2000.
23. Laclau, E., & Mouffe, C. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. 1985.
24. Луман Н. *'Социальные системы. Очерк общей теории'* / Никлас Луман; [пер. с нем. И. Д. Газиева]. – СПб.: Наука,. – 648 с. 2007.
25. "Офіційний веб-портал Міністерства юстиції України." Міністерство юстиції України. Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_41555 .
26. Becker, G. S. A Theory of Marriage: Part I. *Journal of Political Economy*, 813–846. 1973. Режим доступу: <http://www.jstor.org/stable/1831130>

ДОДАТКИ

Додаток 1. Інформована згода для проведення інтерв'ю

Інтерв'ю проводиться у рамках дослідження на тему “ Роль сім'ї у формуванні уявлень молоді про вибір шлюбного партнера” для написання моєї бакаларської роботи. Під час цього інтерв'ю ми охопимо кілька основних блоків та поговоримо про Вашу батьківську сім'ю, побудову ваших стосунків, про планування Вашого майбутнього, про формування ваших уявлень про побудову

стосунків та вибору шлюбного партнера. Результати нашої дискусії буде проаналізовано та презентовано в узагальненій формі для написання моєї дипломної. Ваша особиста інформація не буде оприлюднена. Також хочу попередити, що наше інтерв'ю записуватиметься на диктофон для того, аби згодом застосувати Ваші відповіді при аналізі. Дякую!

Додаток 2.

Гайд

1. Для початку, розкажіть, будь ласка, про сім'ю, у якій ви виростили? Чи батьки були одружені/розлучені? Якими були стосунки між батьками? Як ви оцінюєте їхні стосунки?
2. Чи змінилось Ваша оцінка/Ваш погляд стосовно стосунків батьків з віком (якщо порівнювати з тим, як ви розглядали стосунки батьків будучи дитино, підлітком і тепер). Що саме змінилось?
3. Чи говорили батьки з Вами про планування Вашого майбутнього? Які теми обговорювали? Чи говорили про сім'ю?
4. Яким для вас є образ "ідеальної сім'ї"? *Додаткові питання - Яким має бути розподіл ролей у такій сім'ї? На вашу думку, що впливало на формування цього образу? Які чинники (приклад батьківської сім'ї, друзі, інформація в інтернеті тощо).*

5. А яким є Ваш портрет ідеального партнера? Якими рисами має бути наділений, наявність яких характеристик/цінностей для Вас важливі? - Чому?; А які риси і поведінка табуйовані? - Чому?
6. Чи бувало таке, що батькам не подобався Ваш вибір партнера? Як ні - як вони змальовували портрет ідеального партнера? Чи співпадав цей погляд з Вашою точкою зору?
7. На які теми ви могли вільно поспілкуватися зі своїми батьками? Про які сфери говорили найчастіше? А як теми і сфери обговорення змінювалися в залежності від того, з ким з родини ви спілкуєтесь?
8. Чи обговорювали сфери в яких уявляється сімейне життя? (виховання дітей, сексуальні відносини тощо). Про які саме сфери сімейного життя згадували? Які теми замовчували (до прикладу, сексуальні стосунки, наявність дітей, розподіл обов'язків тощо).
9. Якщо треба було поговорити/порадитись про майбутнього партнера, сімейне життя, вирішення конфліктів сімейних тощо, до кого ви звертались в першу чергу? Звідки Ви отримували знання про сімейне життя? (звертались до члена родини, обговорювали з друзями, шукали інформацію в інтернеті тощо)
10. Чи є різниця у тому, якої важливості надавали певному набору цінностей у ваші батьківські родині, і тому, який набір цінностей є важливими особисто для Вас? Так – Розкажіть, в чому саме полягає ця різниця? Що саме

змінилося у тому, якщо ми порівняємо те, яких цінностям навчали у батьківській родині і які є важливими для вас?

11. А що саме для вас є “сімейними цінностями”? Які з цих цінностей ви вважаєте найважливішими? На вашу думку, що впливало на цей вибір? (Чому саме ці цінності є важливими для вас?)

12. При виборі партнера, на що в першу чергу ви звертаєте увагу? (уточнення, якщо респондент не знає, що відповісти - Зовнішність? Характер? Релігійна приналежність?) Яку роль при виборі для Вас відіграє набір цінностей партнера?